

Un altfel de gust al libertății

I-am avut colegi de clasă. Doar în școala primară. Cu unii, am locuit pe aceeași stradă. Pe alții, i-am întâlnit, întâmplător, aproape în fiecare zi.

I-am văzut, mai târziu, revendicându-și drepturile în Consiliul Județean, ca reprezentanți ai etniei care i-a votat. I-am ascultat vorbind în Parlament. Din nefericire, i-am văzut și cerșind sau luând pe nedrept ceea ce nu le aparținea. Mi-a fost dat să-i aud dând și declarații presei în legătură cu faptele comise. În ambele cazuri ei, rromii, reprezentanții unei minorități, mi s-au părut mai demni decât majoritatea. Paradoxal, mai liberi, chiar și atunci când purtau cătușe!

Le spunem *țigani*, un termen pe care, ciudat, cei mai mulți dintre ei îl resping. Trăiesc atât în cartiere marginase, în cocioabe sau în alte amplasamente sărăcăcioase, improvizate, cât și în inima orașului, în locuințe super-luxoase, construite, uneori, după un model architectural bizar, de cele mai multe ori, nu de foarte bun gust. Cu toții ne întrebăm de unde au bani pentru asemenea mastodontii arhitecturali. Dar, din comoditate, de cele mai multe ori, răspunsul e același și pe buzele tuturor: "Fură! De unde altundeva atâtea miliarde!?"

Știm că unii sunt cărămidari, că alții fac și vând burlane; unii, pur și simplu, nu fac nimic, dar vor să le aibă pe toate! Alții, chiar le au pe toate și muncesc pentru asta pe rupe! Ca și noi, ceilalți, ei se împart în săraci și bogați, în infractori de drept comun și în oameni cinstiți. În buni și răi. În lideri și supuși.

Ceea ce este interesant și, totodată, ceea ce îi deosebește de noi, ceilalți, este puternica lor tradiție pe care încearcă să o păstreze! Vorbesc o limbă cum nu e alta pe pământ. Se îmbracă în haine specifice etniei, dacă sunt mai săraci, fie în veșminte scumpe, cumpărate pe bani grei. Dar, întotdeauna, păstrează elementele portului tradițional. Sau, măcar, ceva din el. Fie și kitsch. Au propriile concepții despre lume și despre dreptate, iar atunci când vine vorba despre aceasta din urmă, au o lege proprie, mai de temut decât cea mai temută lege a celui mai groaznic sistem de guvernare!

Sunt, apoi, organizați în clanuri, o formă ceva mai evoluată decât a tribului străbun. Au un lider pe care îl respectă și căruia i se supun. Aparținătorii clanurilor cu poziții sociale similare se înrudesec, iar evenimentele din viața comunității se derulează după niște reguli doar de către ei știute.

Am fost mereu aproape de rromi și, deși știu o mulțime de lucruri despre ei și despre obiceiurile lor, nu îi pot judeca, pentru că, încă, nu îi cunosc!

Simt că trebuie să îi respect, nu neapărat pentru tradițiile lor neschimbate și păstrate de-a lungul timpului, ci pentru că am văzut că vor să fie ajutați. Că vor să fie o parte a majorității.

Poate, uneori, chiar îi invidiez pentru că sunt *altfel*, pentru că au curajul de a se bucura de *libertate*, de acel fel de *libertate* pe care o avem cu toții, dar puțin dintre noi o trăiesc cu adevărat. Libertatea simplă, de pildă, de a pleca, fără regrete, dintr-un loc, lăsând în urmă totul, și de a redescoperi viața altundeva, departe, la fel de frumoasă și de întregă.

RAMONA MIHALCA

West FM Network

Un subiect des, poate prea des, abordat în ultima vreme și, totodată, un capitol aflat în imediată atenție a finanțatorilor de oriunde, se referă la comunitatea rromilor. În același timp, însă, unii dintre noi o ignoră, iar alții o urăsc... Vrem să trăim într-un stat democratic și ne place să ne lăudăm cu acest lucru, fără, însă, a înțelege că principiul de la baza acestui sistem, neinventat de noi, este recunoașterea dreptului Celuilalt de a fi așa cum este, indiferent de rasa ori etnia căreia îi aparține. Indiferent de Dumnezeu în care crede. Indiferent de partidul politic pe care îl votează... E nevoie de timp pentru a înțelege acest principiu. E nevoie de timp pentru a ni-l asuma. E nevoie de timp pentru a-l trăi cu adevărat!

Un demers - nu foarte ușor -, pe care am decis să îl facem în echipă. Noi, participanții la cea de-a doua sesiune a programului de jurnalism regional și euroregional, PROBITAS 2001...

CIGANI U NOVOM SADU

Glavni grad Vojvodine je poznat po svojoj multikulturalnosti. Čak i za vreme komunizma, pripadnici svih kultura i nacija su bili podjednako zastupljeni. Nastava u školama se održavala na jezicima naroda koji su bili dovoljno brojni na području tih institucija, održavale su se predstave na raznim jezicima i pripadnici manjina su imali svoja mesta okupljanja. Još u to vreme Cigani su, iako su jedna od najbrojnijih manjina u Jugoslaviji, ostajali bez podrške sredine. Cigani nisu imali nastavu na svom jeziku, tako da je i danas masovna neobrazovanost jedna od odlika ove narodnosti.

Početakom devedesetih godina, kada je nacionalizam u Srbiji naglo počeo da raste, status manjina, pa i Cigana, se drastično pogoršao. Reč Cigan je postala sredstvo kojim se sagovornik vredja, jer uz nju idu pridevi kao što su prljav, prost i glup. Bežeći od ovakvih pritisaka, ciganska zajednica se deli, pa danas imamo Srpske Cigane, Rumunske Cigane, Cigane-muslimane, i još petnaestak zajednica ciganskog "porekla". Tu nije završeno traganje za identitetom, nego se neki od njih identifikuju sa etničkom zajednicom kojoj su najbliži i stide se svog ciganskog porekla (Srpski Cigani postaju Srbi itd.). Društveni položaj većine pripadnika ove narodnosti je vrlo loš. Neobrazovanost ovih ljudi ih sprečava da se popnu na višu društvenu lestvicu. Nažalost, ova pojava će biti prisutna na području Vojvodine još neko vreme, jer vrlo mali broj Cigana izdrži pritiske sredine i ismevanje u svojoj školi, ili na radnom mestu, pa ove institucije, umesto da pomazu tim ljudima, povećavaju osećaj emotivne nesigurnosti. U Jugoslaviji je uspostavljena vlast koja se zove naziva demokratskom. Koliko zaslužuje ovaj epitet videće se iz zalaganja baš za probleme kakav je problem Cigana.

Cigani se trenutno bore za njihovo priznavanje kao manjine, pošto taj status trenutno nemaju. Optimizam budi postojanja emisija kakva je "Romano magazin" na Radiju 021, koje se bave pitanjem Cigana u severnoj srpskoj pokrajini. Urednik "Romano magazina" Milena Jerkov odlično radi svoj posao, ali jedan čovek ne može napraviti koliko deset mogu porušiti.

DIMITRIJE BOZOVIC

Radio 021 Novi Sad

LEOLAND

Strehaia este un oraș faimos în România, cunoscut ca fief al celor mai bogați țigani din țară. Deși au, ca toate comunitățile țigănești, un bulibaș, liderul lor este Leo. Leo din Strehaia! Mai vestit decât Ștefan cel Mare, Mihai Viteazu sau Tudor Vladimirescu!

Leo va intra, cu siguranță, peste câțiva ani, în manualele de istorie alternativă. În jurul său, dar mai ales în jurul averii sale, s-au țesut multe legende; numele lui a făcut înconjurul țării datorită unei casete "omagiale" făcută <la comandă> de cântăreța timișoreană Carmen Șerban.

Cu aproape doi ani în urmă, tot natu' se văita la chefuri și beții, alături de un cunoscut manelist:

"Au, au, au, mor toți țiganii

Când apare Leo ș-aruncă cu banii"

Și, deși Leo a aruncat cu bani din belșug în toate părțile, aflați că țiganii strehăieni n-au murit! Sunt cât se poate de vii și o duc cât se poate de bine!

Cartierul țigănesc al Strehaiei bate binișor în Beverly Hills: jeepuri mari mânătoare de benzină, limuzine de ultimă generație, piscine în curte, gazon englezesc, bodyguarzi și camere video la intrare. Liderul unanim recunoscut al țiganilor strehăieni, sătul de vila lui din oraș (faimoasă, printre altele, pentru podelele încastrate cu galbeni) și-a făcut un *ranch dallasian* la intrarea în oraș: un domeniu de peste zece hectare. În mijlocul curții, cireașă pe tort, o benzinărie - *Lion Oil*.

Românii sunt minoritari în Strehaia. Intreprinderi sau fabrici nu prea mai sunt, așa că cei mai mulți lucrează la țigani. Se adună în centru și așteaptă. Din când în când apare câte un țigan, alege câțiva români, îi înghesuie în jeep și pleacă. I-a făcut fericiți: în ziua aceea au de lucru!

Românii nu-și explică de unde au sezonierii lor patroni atâția bani. Sunt mulțumiți că sunt plătiți bine, iar șefii sunt de cuvânt. Una peste alta, cele două comunități strehăiene conviețuiesc pașnic. Doar țigăncile sunt cam supărate: soții lor au cam uitat tradiția și au început să "umble" cu rivalele lor ceva mai albe. Așa că au hotărât să-și ia revanșa: fac ochi dulci noilor "minoritari".

DRAGOȘ BUNOIU

Universitatea Banatului Timișoara

KADROVI JEDNE STVARNOSTI

Takozvana ciganska mala – deo grada koji se uglavnom odlikuje kućama napravljenim od dasaka, zardalih limenih kanti ili već istrošenih cigala.

Deca trčkaraju ulicom polugola, bosonoga, obučena u stare, iscepane dukserice. Žene sa tek rođenim bebama uvijenim u prljave peškire stoje pred crkvom tražeći dinar ili dva za komplimente i dobro zdravlje; za proste reči koje kao dobro naučenu pesmu nude prolaznicima. Možete ih videti i na raskrscima. Prodaju mirišljave jelkice za automobile, ne odvajaju se od sunčera kojima se trude da, za neku minimalnu sumu, obrišu šoferšajbne onih koji su saobračajnim znacima zaustavljeni baš na tom mestu... Njihova zajednica ima formu plemena. Obično se kreću u grupama tako obezbeđujući zaštitu jedni drugima. Često sami izazivaju probleme otvorenim provokacijama, a ukoliko se slučajno dogodi da su u datom momentu bez podrške sebi sličnih, osveta za nanetu "uvredu" je obavezna... Na žalost ovakva slika prati većinu gradova u Srbiji među njima i Kragujevac.

O njima postoje vicevi, priče koje se baziraju na već ustaljenim osobinama: prljavi, nevaspitani, glupi... Ostali građani ih se klone nazivajući ih nekom vrstom društvenog otpada.

Ipak, postoje i izuzeci. Oni pohađaju škole, pronalaze posao, sklapaju mešovite brakove. Nešto imućniji pripadnici ove zajednice, u želji da dostignu određeni status u društvu, otvaraju firme, čak i radio stanice (na opštinskoj televiziji u Kragujevcu jedno vreme su postojale vesti na ciganskom tj. romskom jeziku, a u Nišu trenutno postoji ciganska radio stanica). Oni pokušavaju da se izdvoje iz definicije koja desetina godinu prati reč cigani. Ali, ma koliko se trudili uvek će se naći neko ko će ih na prvi pogled definisati baš tako: cigani. I to će biti dovoljno.

SLAVICA SANJA VUČKOVIĆ

RTV Kragujevac

Apa - realitate și speranță

Una dintre problemele cu care se confruntă Sebișul este alimentarea cu apă potabilă și apă caldă. Societatea care se ocupă cu administrarea și întreținerea rețelei de apă, SC Termoconstruct SA Sebiș, are datorii de peste un miliard de lei. În ciuda acestui fapt, directorul societății, ing. Călin Brădean, afirmă că nu a fost sistată distribuirea apei calde către populație, lucru care s-a întâmplat recent în alte multe mari orașe ale țării. De asemenea, calitatea apei potabile este în limitele prevăzute de lege, susține dl. Brădean...

La Sebiș, colectarea apei se face din rețeaua de suprafață. Cu toate că au fost făcute două studii de fezabilitate - în anii '70-'72 și ultimul în mai-iunie 1998 (cel din urmă costând 300 milioane lei!), s-a concluzionat că nu există apă de adâncime în zona Sebiș-Moneasa. Totuși, a fost găsit un izvor la o adâncime de 104 metri cu un debit de doar 1 litru pe secundă, minimul necesar fiind de șapte ori mai mare. Mai mult, consumul de energie necesar pentru o pompă care să extragă apa de la o asemenea adâncime ar fi fost mult prea mare.

În legătură cu presiunea scăzută a apei din apartamente, dl. Teodor Jurcă spune că, în prezent, se efectuează lucrări de consolidare a malurilor râului Valea Deznei, pentru prevenirea posibilelor inundații, chiar în zona de captare a uzinei. Astfel, se pompează mai mult noaptea, asigurându-se minimul de apă pentru a doua zi. Concentrația de sulfat de aluminiu este mult mai mare pentru că apa este tulbure, compania cheltuind 3 milioane de lei pe zi pentru purificarea ei, iar apa tratată cu acești bani poate fi consumată chiar într-o oră.

Și totuși o speranță...

O posibilă soluție ar fi aducerea apei de la Dezna, unde este un izvor de adâncime (într-o grotă din munte). Studiile și documentația există, dar nu sunt fonduri...

Cea mai sigură și ieftină soluție ar putea fi chiar invenția lui Teodor Jurcă, ce datează din 1985, dar care nu a fost încă brevetată. Ea are la bază colectarea apei printr-un sistem de drenaj. Invenția constă în construcția unei instalații de 200 de metri, cu un debit de 150 l secundă, fiind necesari 200 metri de țeavă de plastic, care să fie prevăzută cu caneluri sau șanțuri pe o suprafață de 3 pătrimi din diametru. Partea de jos a țevii este folosită pentru aducțiune, întreaga instalație fiind poziționată descendent, spre bazinele de colectare. Se montează, la cca. 15 metri, în malurile râului, dincolo de această adâncime fiind un strat de marmoră nisipoasă. Apa râului este filtrată în mod natural de pietre și nisip, fiind de o calitate deosebită, foarte curată și nu mai este nevoie să fie tratată. Concentrația de clor și sulfat scade și se elimină două trepte de prelucrare. Un mod mult mai ieftin și mai sănătos pentru populație. Sistemul acesta ar putea fi răspunsul la toate problemele legate de rețeaua de apă a Sebișului!

Poate că, într-un viitor apropiat, locuitorii din acest oraș ar putea beneficia de această invenție, unică în județul Arad.

ADRIAN MOISĂ

Universitatea Banatului Timișoara

Zdravstvena situacija

Jedan od najvećih problema u svim postkomunističkim zemljama, predstavlja organizacija zdravstvenog sistema. Želeći da razjasnimo poteškoće sa kojima se i Sebiš, kao i većina gradova u Rumuniji, suočava, razgovarali smo sa gradonačelnikom ovog grada, doktorom Mariusom Lambingom.

"Slabu tačku zdravstvenog osiguranja predstavlja zakon 145 – svi stanovnici imaju zdravstveno osiguranje. Država mora da plati osiguranje onima koji nisu u mogućnosti da sami to učine. U stvari država plaća samo porez na dve minimalne plate. Jedna minimalna plata je oko 100 DM, od čega je 7 procenata, zdravstveno osiguranje. To znači oko 14 DM godišnje. Ova suma definitivno nije dovoljna".

Osnovu zdravstvenog sistema u Sebišu čine porodični doktori. U njihovoj nadležnosti nalazi se nekoliko porodica, čije probleme rešavaju uz minimalne troškove. Ukoliko se pokaže potrebnim pacijenti se šalju kod specijaliste. Na žalost, u malim mestima kao što je Sebiš takve mogućnosti ne postoje, pa se svi komplikovaniji pregledi i operacije obavljaju u većim gradovima. Još jedan od problema u zdravstvu predstavlja i loša distribucija novca.

"Sav novac odlazi u centralni budžet iz koga se raspoređuje regionalnim bolnicama. Plate medicinskog osoblja su veoma male, što za posledicu ima loš kvalitet medicinskih usluga. Većina lekova je deficitarna tako da ih "osigurani" sami moraju nabavljati, često po nerazumno velikim cenama".

Na pitanje o eventualnim karakteristikama ove oblasti, Dr. Lambring je izjavio da: "Postoji oblast oko sela Bârsa za koju je karakteristična bolest koja na rumunskom nosi naziv *nefrita endemica balcanica*. Možemo je objasniti kao teško oboljenje bubrega. I pored velikog broja istraživanja koja su vršena u ovoj oblasti, uzrok bolesti nije otkriven. Prostom dedukcijom možemo zaključiti da je lokalna voda ta koju treba kriviti, jer je broj obolelih osoba naglo smanjen onog trenutka kad je u upotrebu uvedena voda iz glavnog vodovoda. Postoje i česti slučajevi parazitskih oboljenja, uglavnom prouzrokovanih zagađenom prirodnom sredinom".

Ovakva situacija nije karakteristična samo za Sebiš. Globalnog je karaktera jer se negativno odražava na celu Rumuniju. Krajnje je vreme da se svi zapitamo kako to promeniti.

SANJA SLAVICA VUČKOVIĆ

RTV Kragujevac